

Stiki in podobnosti med slovensko in ameriško poezijo (predgovor)

Darja Pavlič

Namen pričujočega tematskega sklopa je z različnih vidikov osvetliti in ovrednotiti stike med poezijo v Sloveniji in ZDA ter prispevati h kompleksnejšemu razumevanju njunih tipoloških podobnosti. Metodološko izhodišče, skupno zbranim razpravam, je teorija medliterarnosti. Kot ugotavlja njen avtor Dionýz Đurišin v *Theory of Interliterary Process* (1989), so literarni pojavi povezani bodisi genetsko bodisi tipološko. Literarni stiki so pogoj za razvoj literature, razlikovati pa je mogoče med tistimi, ki so brez posebnega vpliva na literarni proces (zunANJI stiki), in tistimi, ki imajo neposredni učinek na ustvarjalnost (notranji stiki). Raziskovanje tipoloških podobnosti med literaturami, ki se kažejo v rabi podobnih tem in literarnih postopkov, razkriva nekavzalne oblike medliterarnosti; razlogi za podobnost med literarnimi deli so v tem primeru gospodarski, politični, družbeni ali psihološki.

Čeprav je v slovenskem prostoru dokaj uveljavljeno prepričanje, da je ameriška poezija vplivala na sodobno slovensko poezijo, je poznavanje drugih vidikov oblikovanja medliterarne skupnosti slabo razvito in bi zahtevalo kontinuirano obravnavo. Slovenski pesniki, ki prihajajo v stik z ameriškiimi kolegi, so v primerjavi z njimi običajno jezikovno boljše opremljeni, toda v vlogi (so)prevajalcev so vse pogosteje oboji. Raziskavo o tem, kaj s slovensko poezijo, razen tega, da jo prevajajo, počnejo Američani, bo treba še opraviti, medtem ko na zaobrnjeno vprašanje v tej številki *Primerjalne književnosti* odgovarja Irena Novak Popov. Kot ugotavlja, so si slovenski pesniki v zadnjih štiridesetih letih intenzivno prisvajali in domačim razmeram prilagajali subjektive drže, pesniške postopke, motivno-tematske, žanrske in jezikovne izbire (odprtost, pogovorni jezik, pripovedovanje osebne zgodbe, vključevanje popularne kulture, medijev in glasbe, urbana resničnost), ki so jih uveljavili ameriški pesniki.

Z vlogo Walta Whitmana pri prozaizaciji slovenske poezije se v svojem prispevku ukvarja Igor Divjak. Pri tem izpostavi, da je ameriški bard v prvi polovici 20. stoletja vplival na Otona Župančiča in Antona Podbevška, v drugi polovici in do danes pa neposredno prek prevodov in posredno prek bitnikov na mnoge slovenske ustvarjalce, tako da lahko ob upoštevanju drugih vplivov razvoj prostega verza pri nas

razumemo tudi kot nadaljevanje Whitmanove tradicije. Z razmerjem med Whitmanom in Župančičem se poglobljeno ukvarja Jelka Kernev Štrajn, to pa tako, da na njuno poezijo aplicira koncept *environment-poem* (pesem-kot-okolje), kakor ga je na podlagi Whitmanove poezije uvedel ameriški literarni teoretik Angus Fletcher, in koncept *času nepri-merno*, kakor ga je na podlagi Nietzschejevih pojmov volje do moči in večnega vračanja oblikoval Gilles Deleuze. Na tega izjemno aktualnega francoskega filozofa se naveže tudi Seth Michelson, ko naslovni lik iz Tauferjeve pesniške zbirke *Vodnjaki* zaradi njegove hibridnosti razloži kot metaforo za *postajanje*. Poleg domiselne interpretacije Michelson razvije tezo, da gre za figuro, ki vpliva na branja drugih pesniških del, in s tem posredno ponudi vsaj delen odgovor na vprašanje, kaj Američani počnejo s slovensko poezijo.

Prispevek Michelle Gadpaille in Tomaža Oniča se ukvarja z estetiko pesmi »Ena umetnost« Elisabeth Bishop, natančno razišče njen globalni vpliv (merljiv zgolj zaradi razširjenosti polisemičnega refrena) in prisotnost vilanele v slovenski poeziji, poleg tega pa analizira slovenski prevod omenjene pesmi. Iztok Osojnik je v središče svoje razprave postavil pesem »Teorija strun« Richarda Jacksona, ki jo je sam tudi prevedel. Njegova interpretacija izhaja iz Lacanove psihoanalize in predpostavlja, da se delovanje nezavednega tudi v poeziji pokaže v njeni deformaciji in ne v vsebini. Pesem »Teorija strun« tako vibrira med okruški sanj in potlačenim spominom.

Tematskih podobnosti med slovensko in ameriško poezijo se loteva Richard Jackson, ko analizira, kako so romantični koncept enosti obravnavali Prešeren, Kosovel, Detela in Osojnik na slovenski strani ter James Wright, Mary Oliver, Joan Murray, Wallace Stevens in Mark Strand med ameriški pesniki. Barbara Carlson proučuje slogovne in tematske podobnosti med pesnicama Meto Kušar in Jean Valentine, pri čemer ugotavlja, da jima je skupno globoko razumevanje duhovnih sil v središču obstoja. Razprava Dubravke Đurić se bolj kot s tematskimi ukvarja s slogovnimi vzporednicami med Šalamunovo zgodnjo poezijo iz *Pokra* in t. i. novo ameriško poezijo, predstavi pa tudi različne kontekste, v katerih sta nastali obe poeziji. V zadnjem prispevku Darja Pavlič raziskuje izpovedovanje osebnega izkustva v sodobni slovenski in ameriški poeziji, pri čemer opozori na univerzalnost in hkrati zgodovinsko pogojenost tega pesniškega postopka.